

**ANAR'IN "BEN, SEN, O VE TELEFON" HİKÂYESİNDE
GÖRMEDEN SEVMEK VE KİMLİK ÇATIŞMASI**
Ayvaz MORKOÇ¹

ÖZET

Çağdaş Azerbaycan edebiyatının en önemli temsilcilerinden olan Anar Rızayev (d. 1938), Türk dünyasında ağırlıklı olarak romanlarıyla tanınır. Hikâye, deneme, roman, piyes, araştırma, senaryo ve antolojileri ile birlikte elliden fazla kitabın ve on bir adet sanat filminin müellifidir. Eserleri otuzu aşkın dile çevrilen, farklı ülkelerde sayısı yüzü aşan hikâyesi ve elliden fazla kitabı yayımlanan yazar; 2012 yılında "Türk dünyası yılın edebiyat insanı" ödülüne layık görülmüştür.

Çağdaş Azerbaycan nesri 1960'lı yıllardan sonra yeni bir devre girmiş, eserlerde manevi ve ahlaki arayışlar belirgin biçimde artmıştır. Sıradan insanın kendi iç dünyasında yaşadığı çatışma ve ikilemler psikolojik tahliller ışığında irdelenmiştir.

Eserlerinde çağdaş anlatım tekniklerini başarılı biçimde uygulayan Anar, hikaye türüne özel bir önem vermiştir. Ortaya koyduğu realist-psikolojik üslubuyla Azerbaycan edebiyatında 1960 nesrinin dikkate değer yazarlarından olmuştur. Edibin aşk ve kadın konulu hikâyelerinden biri olan "Ben Sen O ve Telefon"da fevkaladeyi arama çabası görülür. Ne ilginçtir ki bu hikâyenin karakterlerinden biri telefondur.

Çalışmamızda Anar'ın "Ben, Sen, O ve Telefon" adlı hikâyesinde bir erkeğin bir kadını hiç görmeden nasıl severek âşık olabileceğini irdelemeye ve anlatmaya çalıştık. Ardından da kadını tanıdıktan sonra erkeğin kendi benliğinde "gerçek sevgili" ve "telefondaki sevgili" olmak üzere nasıl bir kimlik çatışması yaşadığını tahlil ederek değerlendirmelerde bulunduk.

Anahtar Kelimeler: Anar Rızayev, çağdaş Azerbaycan edebiyatı, Türk edebiyatı, görmeden sevmek, kimlik çatışması.

**IN ANAR'S "I, YOU AND THE TELEPHONE" THE BLINDLY LOVE AND
IDENTITY CONFLICT**

ABSTRACT

One of the most important representatives of the contemporary literature of Azerbaijan Anar Rızayev is renowned mainly with novels in the Turkish world. With stories, essays, novels, plays, research Works, along with scenarios and antologies he is the author of more than fifty boks and eleven art film scenarios. The author whose Works has been translated into more

---

¹ Yardımcı Doçent Doktor Celal Bayar Üniversitesi-TÜRKİYE ayvazmorkoc@gmail.com

than thirty languages, and stories more than hundred in different countries and books more than fifty which has been published; he was awarded the "Turkish World Literary Man of the Year" in 2012.

Azerbaijan contemporary prose has entered a new phase after the 1960s, in works, spiritual and moral quest has been increased significantly. The conflict that ordinary people has gone through in their own inner worlds and dilemmas have been examined in the light of the psychological analysis.

Anar who applies the contemporary narrative techniques successfully in his Works gave a special attention to the story genre. His realist-psychologic style revealed, he has become one of the prominent authors of the 1960 prose. In "I, you and the telephone" which is one of the stories whose subject is love and woman, the effort to search for the extraordinary has been seen. What is more interesting is that one of the characters of this story is telephone.

Keywords: Anar Rızayev, contemporary literature of Azerbaijan, Turkish world literary, blindly love, identity conflict.

I. GİRİŞ

Nesir türü içinde, insanı üst seviyede ve yoğun bir biçimde anlatabilme niteliklerine sahip olan hikâye, Azerbaycan edebiyatında da geniş bir yer tutar. Çağdaş Azerbaycan nesir edebiyatının başlangıcını Mirza Fethali Ahunzade (1812-1878)'ye bağlamak mümkündür. Ancak realist Azerbaycan hikâyesinin gelişip olgunlaşmasında Celil Memmedkuluzade (1866-1932) ile birlikte Abdürrahim Bey Hakverdili (1870-1933), Süleyman Sani Ahundov (1875-1939) Yusuf Vezir Çemenzeminli (1887-1943) ve Seyit Hüseyin (1887-1937)'in de hizmetleri göz ardı edilemez. Azerbaycan hikâyeciliğinin yukarıda ismi zikredilenlerden başka, Cafer Cabbarlı (1899-1934), Süleyman Rahimov (1900-1983), Mir Celal (1908-1978), Mirza İbrahimov (1911-1993), Mehdi Hüseyin (1909-1965), Ali Veliyev (1901-1983), Enver Mehmedhanlı (1913-1990), Hacıba Nezerli (1895-1938), Mehmed Said Ordubadi (1872-1950), Sabit Rahman (1910-1970, İlyas Efendiyev (1914-1996) gibi klasik ya da klasik sayılabilecek önemli temsilcileri vardır (Gedikli,1987: XXVII-XXIX).

Sovyetler Birliği kurulduktan sonra edebiyatçıların ilk yıllarda basit bir coşkuyla yazdıkları eserler, sonraki yıllarda sosyalist realizmin talep ve beklentilerine uygun hale gelmeye başlar. Edepler gözlem, bilgi, gerçeklik ve duygu kavramlarını işlevsel biçimde kullanarak sosyalizme daha uygun eserler verirler. Böylece Azerbaycan'da ideolojik prensiplere göre ilerleme kaydeden homojen bir düşünce yapısı ve edebiyat anlayışı oluşur (Uygur, 2011: 159)

Azerbaycan'da özellikle 1960'lı yıllara kadar gelişen edebiyatın güdümlü ve ideolojik bir edebiyat olduğu görülür. Zira edebi çerçeve

Komünist Partisinin çizdiği katı sınırlarla belirlenmiştir. Bu sınırlara uymayanlar, sanat çevrelerince dışlandığı gibi, rejim düşmanı oldukları gerekçesiyle sürgüne gönderilmiş ya da sudan sebeplerle öldürülmüşlerdir. Azerbaycan edebiyat tarihi Hüseyin Cavid, Ahmed Cevad, Sultan Mecit Ganizade gibi rejim düşmanı oldukları iddiasıyla kurşuna dizilen veya ömürlerini sürgün kamplarında geçirmek zorunda kalan yazar ve şairlerle doludur. Doğaldır ki böyle bir ortamda sanat açısından kişilikli ve kaliteli sanatçılar sınırlı sayıdadır (Adıgüzel, 2004: 116).

Modern Azerbaycan hikâyeciliğinde 1960 ve takip eden yıllar dönüm noktası kabul edilir. 1960-70'li yıllarda edebi ürünlerini veren nesil içinden Ekrem Eylisli (d. 1937), Elçin (1943), ve Anar ilk hikâyelerini Mirza Celil Memmedkuluzade'nin üslubuna benzeterek, lakin onu körü körüne taklit etmeyerek yazmışlardır. Sovyetler Birliği'nin kuruluşundan sonra Maksim Gorki (1868-1936) tarafından ortaya atılan ve rejimin resmi sanat görüşü olarak kabul edilen sosyalist gerçekçilik ilk ortaya çıktığı andan itibaren sosyalist ideolojiye hizmet etmeye başlar. Sovyetler Birliği döneminde "sosyalist realizm adı altında edebiyatçının partinin emrine ve görüşüne körü körüne uyması ve yazılacak edebi eserin her zaman ya kolhoz, ya fabrika ya da savaş konularında olması istenmekteydi (Gedikli, 1987: XXVII-XXIX).

Sovyetler Birliği'nde 1980'li yılların başından itibaren edebiyatçılar belli ölçüde serbest eserler kaleme almaya başlarlar. Ülkede eski anlayışın aksine edebiyatta rejimin aksaklıklarının tenkit edilmesine izin verilmiştir. Bununla birlikte Sovyet yazarının işi hiç de kolay olmayacaktır. Hem yazar, hem de okuyucu kitlesi alışılmış ve basmakalıp hale gelmiş konulardan bıkmıştır. Bu dönemde bazı edebiyatçıların esrarengiz ve olağanüstülükleri edebi eser konusu olarak seçmeyi arzuladıkları bilinmektedir. Fakat kendilerine tanınan dar bir hürriyet çerçevesi içinde manevra kabiliyeti pek fazla değildir. 1990 yılında Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra Türk dünyasının önemli ölçüde özgürleştiğini, bununla bağlantılı olmak üzere edebiyatçıların serbest biçimde eser verebildiklerini görmekteyiz (Gedikli, 1987: XXVII-XXIX).

Azerbaycan nesrinin fevkaladeyi arama çabası olarak görebileceğimiz Anar'ın "Ben Sen O ve Telefon" hikâyesi son derece ilginçtir. Hikâyede de vurgulandığı üzere kahramanlardan biri telefondur. 1960 yılından sonra Azerbaycan nesrinde veya edebiyatında kapalıyı açma, esrarengizi ortaya çıkarma eğilimi sezilmektedir. Eserlerde telefon ve asansör gibi kapalı araçların anlatılması, dilsiz insanların kullanılması bu sıradanlık ve tekdüzelikten kurtulma arayışının bir sonucudur. Anar'ın hikâyesinin bu arayışın başarılı örneklerinden biri olduğu söylenebilir.

II. ANAR RIZAYEV'İN SANATÇI KİŞİLİĞİ

Günümüz Azerbaycan edebiyatının tanınmış yazarlarından olan Anar Rızayev, 14 Mart 1938'de Bakü'de dünyaya gelmiştir. Sanatçı bir anne-babanın çocuğu olan yazarın babası, tanınmış şair Resul Rıza (1910-1981), annesi, ünlü şairelerden Nigar Refibeyli (1913-1981)'dir. Orta öğrenimini musiki okulunda tamamladıktan sonra, Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji bölümünü bitirir. Nizami Edebiyat Müzesi'nde araştırmacı, devlet televizyonunda redaktör ve şube müdürü olarak çalışır. 20 yıl boyunca Gobustan adlı güzel sanatlar dergisinin yazı işleri müdürlüğü görevini sürdürür.

Azerbaycan-Türkiye Dostluk Cemiyeti'nin başkanı olan Anar, 1987 yılından itibaren Azerbaycan Yazarlar Birliği'nin başkanlığını yürütmektedir. 1993 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nde konuk öğretim üyesi olarak çalışmıştır. 1995 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti milli meclisine milletvekili seçilmiştir.

Edebiyat dünyasına 1960 yılında Azerbaycan dergisinde yayımlanan "Geçen Yılın Son Gecesi" ve "Bayram Hasretinde" adlı hikâyelerle adımını atan yazarın eserleri kısa sürede okuyucuların ilgi ve dikkatini çekmiştir. Onun "Vestiyerde Çalışan Kadının Anlattıkları", "Ben Sen O ve Telefon", "Gürcü Ailesi", "İyi Padişahın Masalı", "Kırmızı Limuzin" ve diğer hikâyeleri gerek konu, gerekse dil ve üslup yönlerinden kendine özgü nitelikler taşır. Henüz ilk kalem tecrübesi hikâyeleriyle bile edebiyat çevrelerinin dikkatini çekmeyi başaran Anar hakkında o dönemde basında çok sayıda yazılar çıkmıştır (Müasir Azerbaycan Edebiyatı, 2007: 487-488).

Anar Rızayev, Azerbaycan edebiyatında 1960 nesrinin en önemli temsilcilerindendir (Adıgüzel, 2004: 117). Eserleri okuyucu ile buluştuktan sonra kısa zamanda geniş okuyucu kitlesi tarafından merakla takip edilen ediplerden biri olmuştur. Anar'la birlikte 1960 nesrinin diğer genç temsilcileri Azerbaycan nesrine yeni bir soluk getirmişlerdir. Edebi eserlerinde gerek mevzu, gerek içerik ve en önemlisi şahıs kadrosunu oluştururken çağdaş bakış açısını tercih etmişlerdir. Bilhassa Anar, dil ve üslup ile psikolojik derinliğe özel önem vermiştir (Enveroğlu, 2008: 298).

Çağdaş roman tekniklerini başarıyla kullanmış, eserlerinde bireyin iç dünyasını, ruhsal yapısını ve bilinçaltını anlatmıştır. Yazarın eserlerinin en önemli teması, iletişimsizlik, bireyin yalnızlaşması ve yabancılaşmasıdır. Romanlarda akıl ve mantık değil, bireyin duygu ve sezgisi öne çıkarılmış, evlilik dışı ilişki ve cinsellik eleştirel bakış açısıyla dile getirilmiştir. Roman kişilerini iç konuşma, bilinç akışı ve çağrışım gibi modern roman tekniklerini kullanarak sunan yazar, Sovyet sistemindeki rüşvet, adam kayırma, torpil, manevi özgürlüğün kısıtlanması gibi uygulamaları ısrarla tenkit etmiştir. Tabiat, vatan ve millet sevgisini sıklıkla dile getirmiş, eserlerinde halk edebiyatı ve

folklorik unsurlara yer vermiş; özellikle masal, efsane ve atasözlerini çokça kullanmıştır.

Anar, Azerbaycan toplumu için emek verip hizmet eden çok sayıda aydın için makale ve denemeler yazmıştır. Yazar, edebiyat, bilimsel eleştiri, müzik, tiyatro, sinema gibi alanlarda verimli eserler vermiş zirve şahsiyetler için birbirinden değerli yazılar yazmış, böylece Azerbaycan'ı geliştirip yükselten aydınların panoramasını gözler önüne sermiştir (Anar, 2003: 35-36).

Her romanında farklı dil ve üslup denemelerine başvuran yazar, aynı romanda dahi farklı üslupları iç içe kullanır. Eserlerde tümüyle "kötü kişi" anlayışı yoktur. Kişiler, bütün iyi ve kötü özellikleriyle tanıtılır. Zaman ve mekân kavramlarını bilinenin dışında, farklı açıdan ele alan Anar'ın eserleri; Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi, Özbek Türkçesi'ne aktarılmış, Farsça, İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça, Bulgarca, Lehçe'ye çevrilmiştir. Aynı zamanda bir filolog olan Anar, edebiyat ve sanat meselelerine ait çok sayıda makalenin sahibidir. "Şairin Hüneri", "Anlamak Derdi", "Aşık Alesker", "Hazin Duygular" gibi makaleleri, Azerbaycan edebiyatının önemli örnekleri arasında gösterilir.

Azerbaycan edebiyatının yaşayan en değerli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Anar, çok yönlü bir yazar olarak dikkat çeker. İyi bir öğrenim görmüş, mükemmel bir ortamda yetişmiştir. Sadece Azerbaycan'ın değil, Rus ve Batı dünyasının da belli başlı eserlerini incelemiş; geniş bilgi ve derin kültürü onun insan problemleri üzerine yoğunlaşmasına vesile olmuştur. Anar, konularını ve kahramanlarını çağdaş Azerbaycan toplumundan almasına rağmen, bu sınırlar içinde kalmamış, milliden yola çıkarak evrenselliğe ulaşabilmiştir. O, hem eski Azerbaycan toplumunu, hem de günümüz insanını anlatıp canlandırmış, çok yönlü bir şekilde yansıtmayı başarmıştır (Akpınar, 1994: 79).

Tiyatro eserlerinin dışında roman, hikâye ve deneme türlerinde eserleri, tenkit makaleleri mevcuttur. Ak Liman, Beş Katlı Evin Altıncı Katı gibi romanları geniş okuyucu kitleleri tarafından rağbet görmüştür. Dede Korkut hakkında senaryo yazmış, ayrıca Dede Korkut Dünyası adlı incelemesiyle bu konuya yeni bir yaklaşım ve orijinal bir bakış açısı getirmiştir. Yazarın Türkiye'de yayımlanmış çok sayıda eseri bulunmaktadır. Bunlar Ak Liman, Beş Katlı Evin Altıncı Katı, Dede Korkut, Seçilmiş Öyküler, Sıra Selvilerde Bir Otel Odası, Bir Fırsat Bulsam, Dante'nin Jübilesi, Ak Koç Kara Koç, Seçme Öyküler, Kerem Gibi eserlerdir. (Kardeş Kalemler, 2012, 5)

"Ben Sen O ve Telefon" da dâhil olmak üzere Anar'ın hikâyelerinde hayat, ölüm, mutluluk ve zaman gibi insanın iç dünyasını şekillendiren kavramlar ayrı bir önem kazanır (Atay, 2014:89). Orijinal anlatım tarzı ve psikolojik içeriği ile dikkat çekici niteliklere sahip olan "Ben Sen O ve Telefon" gerek Azerbaycan ve gerekse Türkiye'deki edebiyat

çevrelerinde henüz üzerinde araştırma yapılmamış bir hikâyedir. Bu eksikliği görerek inceleme yapmayı elzem bulduk.

III. HİKÂYENİN İÇERİĞİ

Anar Rızaev'in "Ben, Sen, O ve Telefon" hikâyesinin ana ekseninde yazar anlatıcı olan Seymur yer almaktadır. Seymur'un dört erkek arkadaşı ile geçmişi öğrencilik yıllarına dayanan sağlam bir dostluğu vardır. Arkadaşları sırayla evlenerek bekârlığa veda etmeye başlamıştır. Firuz, Kemal ve Murat'tan sonra Rasim'in düğün töreni yapılır. Birbiriyle gayet güzel biçimde anlaşılan bu eski arkadaşlar, evlenince hanımlarını da dostluk çemberine dâhil ederler. Beş arkadaş içinde bekâr kalan tek kişi Seymur'dur. Rasim'in düğün töreninin ardından misafirler evlerine dağılırlar. Eski arkadaşlar ve eşleri sohbet ederler. Söz Seymur'un bekârlığına gelince ona evlenecek bir kız bulmak isterler. Daha sonra bulacakları kızın Seymur'la evlendikten sonra anlaşamama riskini düşünürler. Her arkadaşın ortak katkısıyla bulunacak bir kız fikrinde birleşirler. Arkadaşları akıllarına gelen herhangi birer rakam söylerler. Bir çılgınlık yapılmış ve ortaya 5 rakamlı bir telefon numarası çıkmıştır. Plana göre Seymur, rastgele bulunan bu numarayı arayacak, telefona kendine uygun bir kız çıkarsa onunla arkadaş olacaktır.

Seymur, numarayı çekinerek arar. Telefona çıkacak hanımın kendisini yanlış anlayacağını, telefon sapığı zannederek tersleyeceğini, ahizeyi yüzüne kapatacağını düşünür. Telefona çıkan hanım, beklediğinin aksine olumsuz bir tavır sergilemez. Seymur, yalnızlıktan şikâyet eder ve telefonda sohbet arkadaşı olup olamayacağını sorar. Telefondaki ses, akşam geç saatlerde kendisinin aranmasında bir sakınca olmadığını söyler. Bu cevaba çok sevinen Seymur, sonradan adının Medine olduğunu öğrendiği hanıma kendini Rüstem olarak tanıtmıştır.

Seymur'un evinde bir telefon yoktur. Bu nedenle o, Medine'yi ankesörlü telefonla aramak zorundadır. Başka bir ifade ile konuşmaları Seymur'un telefon etmesi ile gerçekleşir. Telefon görüşmeleri arttıkça Seymur, Medine hakkında özel bilgiler de öğrenir. Çalışma hayatına hostes olarak başlayan Medine, bir pilotu sevmiştir. Aralarındaki arkadaşlık kısa sürede aşka dönüşür ve bir süre sonra evlenirler. Medine hamile olduğunu öğrenince çalışmaya ara verir. Pilot eşinin kullandığı uçağın havada infilak etmesi sonucu hayatını kaybetmiştir. Bebeği ölü doğan Medine, eşinden kalan son yadigârı da yitirmiş olur. Yaşı genç olmasına rağmen hiçbir erkekle duygusal yakınlık kurmak istemez ve kendisine yapılan evlilik tekliflerini reddeder.

Medine, eşini kaybeden hanımların kabir ziyaretlerine gittiğine tanık olmaktadır. Uçağı havada infilak eden eşinin ziyaret edebileceği bir mezarı bile yoktur. Medine, eşine olan özlemini gidermek için zaman zaman havaalanına gidip inip kalkan uçakları izlemekte, böylece yüreği bir nebze de olsa huzura kavuşmaktadır. Eşinin hatırasına bağlı kalmak

isteyen Medine, erkeklerden uzak durmaya ve gönül ilişkisi içine girmemeye çalışmaktadır. Böyle bir ortamda radyo adeta onun en yakın arkadaşı olmuştur. Gece geç saatlere kadar dinlediği radyo ona yarenlik eder, sıkıntılarını giderir.

Seymur, dobra dobra konuşmaktan çekinmeyen, zaman zaman âmirlerine ve iş arkadaşlarına yönelik sert tenkitlerde bulunan, kimi durumlarda dik başlı davranışlar sergileyen bir kişidir. Seymur'un en yakın dört arkadaşından biri olan Firuz, onun sert tepkiler göstermesinden vazgeçmesi gerektiği düşüncesindedir. Çalıştığı işte sabırlı davranması, ani tepkiler vermemesi ve daha uyumlu olması gerektiği konusunda zaman zaman öğütler verir. Buna rağmen Seymur, davranışlarını düzeltme konusunda çaba sarf etmez. Nitekim, Seymur müdürü ile yaptığı sert münakaşanın ardından işinden ayrılmak zorunda kalacaktır. Onun bir sonraki görevi bir gazetede şube müdürlüğüdür. İşe başladığı gün Medine'nin aynı gazetede daktilo memuru olarak çalıştığını hayretle öğrenir. Bu yeni işte Seymur, Medine'nin âmiri konumundadır. Ancak Medine'ye kendisinin "telefonda Rüstem" olduğunu söylemez. Başka bir ifade ile kendini ele vermez. O artık çift kimlikli bir insana dönüşmüştür. Medine ile ilişkisinde iş yerinde Seymur, gece telefonlarında ise Rüstem'dir. Medine'nin Seymur ile Rüstem'in aynı kişiler olduğundan haberi olmayacaktır.

Medine ile Rüstem'in telefon sohbetleri iyice ilerler. Bu telefon iletişimi her ikisinde de gittikçe bağımlılık halini almıştır. Bu arada işyerinde Seymur da Medine'ye olan ilgi ve sevgisini göstermeye başlamıştır. Böylece anlatıcı yazar gündüz Seymur, gece telefonda Rüstem kimliğindedir. Bu karışık durum, bir süre sonra onda kimlik çatışmasına yol açacaktır. İşin ilginç yanı, her ikisi de aynı şahsın bünyesinde yer alan Seymur ve Rüstem'in birbirlerini kıskanmaya başlamasıdır.

IV. GÖRMEDEN SEVMEK

Bir insanın bir başka insanı hiç görmediği halde sevmesi ve hatta ona âşık olması normal bir durum olarak kabul edilmez. Anar'ın, "Ben, Sen, O ve Telefon" hikâyesinde bu konu uzun uzadıya irdelenmeye çalışılır. Telefonda daha önce hiç yüz yüze görüşülmemiş bir şahıs vardır. O şahsa karşı büyük bir sevgi duyulmaya başlanmıştır. Bu hikâyede tanışıp yarenlik etmeye başlayan iki insan nedense kendi asıl kimliklerini gizlemeyi tercih ederler. Seymur, ilgi duymaya başladığı kadına adının Rüstem olduğunu söylerken dürüst davranmaz; yalan söyler:

Yalnız adımlı biliyordu. Nedense ona asıl adımlı değil, başka bir ad vermiştim.

Rüstem! Niye? Bilmiyorum. Belki onun da asıl ismi Medine değildi, başka idi.

(Gedikli, 1987: 216):

Seymur, hiç tanımadığı yabancı bir kadına kendine ait mahrem bilgileri anlatmaya başlamıştır. Bu davranışın sebebini bilememekte, şaşkınlık içerisinde kalmaktadır. İşin ilginç yanı şahsına ait özel bilgilerini tanımadığı bir kadınla paylaşmaktan kendini alıkoyamamaktadır:

Kendim de kendime taaccüplene taaccüplene bilmiyorum neden ben bu yabancı kadına hiç kimseye söylemediklerimi söylemeye başladım. .... Neden ben bunları yalnız ona söylüyordum. Özüm de bilmiyor, ancak kendimi de söylemekten alabiliyordum. Birden kendime geldim. Onunla acele vedalaşıp ahizeyi yerine koydum. Evime doğru adımlaya adımlaya düşünüyordum. Düşünüyordum ki bunu kime anlatsam inanmaz. Gerçekten de tanımadığın, yüzünü bile görmediğin insana kalbini nasıl açarsın?! Ben onun hakkında ne biliyordum? Hiçbir şey! (Gedikli, 1987: 214).

Telefon sohbeti kısa süre sonra hem erkekte, hem de kadında bir alışkanlık, hatta vazgeçilmez bir tutkuya dönüşmüştür. Her iki insan da telefonda yapılan sohbetten uzak duramazlar:

Ona her gece telefon ediyordum. Hem de daima geç vakitlerde telefon ediyordum. Bu alışkanlık ve adet halini almıştı. Artık bu sohbetlere alışmıştım. Hem de onun biraz yorgun, biraz istihzalı, biraz kederli sesine, duvarların arkasından işitilen yeknesak gamlara, radyonun güçlkle duyulan sesine tayyare uğultusuyla dolu anlara... Ben şimdi onun hakkında bazı şeyler öğrenmiştim. Bundan fazla da hiçbir şey bilmiyordum. (Gedikli, 1987: 215):

Telefon beklemek ve telefonla konuşmak hem Seymur, hem de Medine için adeta bir zorunluluk halini almıştır. Telefonda kimi zaman sevinçli ve mutlu, kimi zaman da üzüntülü durumlar sohbet konusu olmaktadır:

Ben bazen siyah telefonun ahizesini öyle kaldırırdım ki, sanki kuyruklu piyanonun kapağını kaldırır gibi. Bazen de öyle kapatırdım ki, sanki bir tabutun kapağını örter gibi. (Gedikli, 1987: 207).

Hikayenin iki başkışisi Seymur ve Medine için kendilerini birbirlerine farklı kişiler olarak tanıtmak, birbirleriyle dakikalarca konuşmak adeta bir oyun halini almıştır.

Hikâyenin erkek karakteri Seymur, telefonda konuştuğu kadına sevmeye başladığı kadın karakter Medine'yi merak etmekte, onunla tanışmaya çalışmaktadır. Bu düşüncesini Medine'ye açarak yüz yüze görüşmek istediğini ısrarla söyler. Medine, bu talebi her defasında reddeder. Zira o, sıkıntısını hafifletmek, birisiyle sohbet etme ihtiyacını gidermek amacıyla telefon arkadaşı edinmiştir. Dışarıdan yönelebilecek tehlikeler nedeniyle kendisini güvende hissetmemektedir. Bu durum onu yüz yüze görüşmeksizin, sadece telefonda sohbet etme davranışına itmiştir. Zira birbirini gören iki insanın ilişkilerinin bozulabileceğini, telefondaki büyüğü havanın yok olacağını düşünmektedir. Bir takım

olumsuzlukların ortaya çıkmaması için Medine, Seymur'dan ilişkinin yüz yüze değil, telefonda sürdürülmesini ister:

Ne yapacaksınız buluşup görüşmeyi dedi. Yani böylesi kötü mü? Sizi bilmiyorum ama benim için bu telefon sohbetleri hoştur, güzeldir. Hayatıma yeni bir renk katıyor. Öyle hoştur, öyle güzeldir ki, muayyen saatlerde telefonunu gözlüyorum. Telefon eden adamı hiç tanımıyorum, yüzünü bile görmemişim. Onun için ki onunla açık konuşabiliyorum, o da kalbindekileri bana diyebiliyor. Beni hiçbir vakit görmemiş; hiç tasavvur da edemiyor ki nasılım? Yani bu kötü müdür? Buluşuruz, görüşürüz. Birbirimizi beğenmeyiz, her şey bozulur gider. Birbirimizi beğenmesek bile yine her şey değişir, adileşir, bayağılaşır. Gelin alakamızı bu şekilde devam ettirelim. Sizi temin ederim ki, bu daha güzeldir, daha iyidir. (Gedikli, 1987: 216).

Seymur, yalnızca telefonda sesini duyduğu, yüzünü ise hiç görmediği Medine'ye âşık olmuştur. Ne ilginçtir ki onunla evlenmek istediğini de yine telefonla söyler. Seymur, bir insanın başka bir insanı hiç görmeden sevmesinin ve tutkuyla bağlanmasının şaşılacak bir durum olduğu fikrindedir. Ancak çaresiz kaldığını, sevdiği kadını görmeden yaşayamayacağını belirtir:

Yeni yılda size çok önemli bir şey söylemek istiyorum. Ben sizi seviyorum. Hem de delicesine seviyorum.

-Öyle mi? O güldü. 'Çok güzel bir haber. Yeni yıl çok kötü başlamıyor.'

-Siz benim azizim, gözümün ışığısınız. Bilmiyorum hangi sözleri söylemek lazımdır. Ama ben hiç kimseyi böyle sevmemiştim. Biliyorum size gülünç geliyor. Birbirimizi hiç görmemişiz bile. Ama ne yapayım?! Sevdim işte. Ben sizensiz yaşayamam. (Gedikli, 1987: 218-219)

Seymur, Medine'yi görmek için türlü çareler aramaya girişmiştir. Ne kadar uğraşırsa uğraşsın yüz yüze görüşmek konusunda onu ikna edemez. Medine, Seymur'a kocasının ölümünden sonra yakınlık duyduğu ilk erkeğin kendisi olduğunu belirtir. Zira çok sayıda erkek Medine'ye arkadaşlık ya da evlilik teklifinde bulunmuş ve olumsuz cevap almıştır:

-Ben sizi ne zaman göreceğim?..... Ama siz galiba doğru söylüyorsunuz. Biz buluşmamalıyız. Birbirimize telefon hatları ile bağlanmışız. Güzel bir alakadır.

-'Tek taraflı alakadır' dedi.

-Evet onun için ben sizi görmeliyim. Adresinizi verin, hemen bu saat oraya geleyim.

-'Rica ediyorum sizden' dedi ve sesinde ağrı duydum. Rica ediyorum bu sevinci benden almayın. Çocukları bana böyle tekliflerde bulunuyor. Siz de bulunursanız sizinle de selamım kelamım kesilecek. Ama ben size çok ısındım. Siz erimin ölümünden sonra kendime yakın bulduğum, mahrem bildiğim ilk kişisiniz. (Gedikli, 1987: 219).

V. KİMLİK ÇATIŞMASI

Kimlik, toplumsal bir varlık olan insanın kendine özgü belirti, nitelik ve özelliklerinin bir bütünüdür. Başka ifade ile birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünüdür. Kimlik, bir kişinin veya bir topluluğun kendi niteliklerine, değerlerine, konum ve kökenine ilişkin bilinçli kavrayışıdır. Kimliğin bireysel ve toplumsal olmak üzere iki ana unsuru mevcuttur. Yani bir kişide iç içe geçmiş olan bireysel kimlik ile toplumsal kimlik birbirinden ayrılamaz (Şimşek, 2002: 31)

Kimlik olgusunun çok eskilere dayandığı görülmektedir. Kimlik kavramı, insanlar arasında yakın dönemde kullanılmaya başlamış olsa da, kimlik sorunu modernleşme süreciyle birlikte yaygınlık kazanmıştır. Bozkurt Güvenç'e göre, geleneksel toplumlarda bireysel ve toplumsal kimlik vardır. Ancak ilkel toplumlarda kimlik sorunu veya kimlik krizi görülmez (Güvenç, 1993: 5).

Toplumda bir bebek dünyaya geldiğinde ona bir isim verilerek kimlik belgesi çıkarılır. Doğan her birey bir ailenin, soyun, ırkın, milletin, dilin, kültürün ve dinin mensubu olarak kendini bir kimlik grubu içinde bulur. Bunlara aidiyet grubu denir (Bilgin, 1994: 232). Bireyin kimliğini ve değerler yapısını basit ve tek yönlü olarak görmemek gerekir. Kimlik, geçmiş zamanı, şimdiki zamanı ve gelecek zamanı içine alan karmaşık bir yapı görünümündedir.

Kişisel kimlik, çok sayıda alt kimliği bünyesinde barındıran bütünleştirici bir sistemdir. Bilhassa modern toplumlarda bireylerin "benim" dediği çeşitli kimlikleri bulunur. Bu farklı kimliklerin dinamik biçimde bulunması ve birbiriyle uyumlu olması kişisel kimliği zenginleştirmektedir (Bilgin, 1994: 244).

Günümüzde insan hayatı çok fazla hareketlenmiş, farklı ortamlar arasında bir geçiş sürecine dönüşmüştür. Değişik özelliklere sahip çok sayıda uyarana maruz kalması insanda kimlik sorununu ortaya çıkarmıştır. Çok unsurlu, çok eksenli, karmaşık ve çatışmalı bir süreç olarak yaşanan kimlik sorunu, muhtemelen daha uzun bir süre var olmaya devam edecektir. Her bireyde çatışan değerler, inanç sistemleri ve uyarılar kimlik olgusunu sürekli canlı ve dinamik tutmaktadırlar. Günümüzde insanın yeni arayışlar içine girmesi, seçenekler arasında sürekli tereddüt etmesi ve genel olarak benlik kaygısı yaşaması bugün her zamankinden daha fazla görülmektedir. İnsanın yaşadığı stres, benlik kaygısı ve kimlik krizi artık anormal ya da patolojik bir durum olmaktan çıkarılmalıdır (Şimşek, 2002: 39).

Aynı kişide çok sayıda kimlik bulunabileceği, ancak doğru olanın bu kimlikleri aynı bünyede çatışmaya girmeden ve kaotik ortam oluşturmadan uzlaştırmak gerektiği unutulmamalıdır. Misal olarak kişinin vücuduyla ilgili bilinci fiziksel kimliğini, taşıdığı isim ve attığı imza gramatik kimliğini; hak ve ödevleri hukuksal kimliğini; ülkesi ve soyu etnik kimliğini; cemiyetteki yeri ve üstlendiği roller toplumsal kimliğini; inançları, değerleri ve zevkleri kültürel kimliğini; politik

tutumu, dünya görüşü ve ideolojisi ise siyasal kimliğini meydana getirmektedir (Şimşek, 2002: 38).

Önemli olan hem bireyin kendi içinde, hem de bireyler arasında oluşan kimlik girişimlerini dengeli bir şekilde etkileşime sokmak ve koordine etmektir. Çok farklı ilgilerin, çıkarların ve değerlerin bulunduğu bir ortamda bunların hangileri hayata geçirilecektir? Günümüzde en fazla üzerinde durulması gereken sorulardan biri budur. Farklı çıkarların ve istemlerin nasıl uzlaştırılıp dengelenebileceği konusuna kafa yorulmalıdır. Bu konuda ortak bir anlayış geliştirmeye çalışmak kimlik sorununu bir bunalım olmaktan çıkaracaktır. Daha sonra toplumsal yaşamın karmaşıklığından kaynaklanan doğal bir süreç olarak yaşanmasına katkı sağlayacaktır (Şimşek, 2002: 39).

Anar'ın "Ben, Sen, O ve Telefon" hikâyesinde Seymur'un şahsında ortaya çıkan bir kimlik çatışması görülmektedir. Medine ile telefon arkadaşlığı kuran ve daha sonra ona yine telefonda âşık olup evlenme teklif eden Seymur, tesadüfen Medine'nin işyerindeki amiri olur. Ancak Medine'nin bundan haberi yoktur. Telefonda Medine'ye kendini Rüstem ismiyle tanıtmış olan Seymur, bu iki isim, dolayısıyla da iki kimlik arasında gidip gelmeye başlar. Telefonla konuşurken Rüstem kimliğine bürünen erkek karakter, işyerinde amir konumundaki Seymur kimliğini kullanmayı tercih eder. Bir süre sonra bu çift kimlikli durum onda psikolojik problemler ve kıskançlık duyguları ortaya çıkarmaya başlar. Öyle ki Medine'nin Seymur'la resmi bir biçimde "siz", hitabıyla, telefonda ise Rüstem'le daha samimi bir edayla "sen" hitabıyla konuşması onu sevindirmektedir. Oysa "sen" ya da "siz" hitabı o kadar önemli olmasa gerektir. Zira her ikisi de gerçekte aynı kişiye hitaben söylenmiştir. Seymur, kimi zaman Seymur, kimi zaman Rüstem kimliğine bürünmekte bu durum onda kafa karışıklığı ve kimlik çatışması yaratmaktadır. Karmaşık duygular Seymur'un ağzından şu cümlelerle anlatılır (Gedikli, 1987: 222).

Garip şeydir, sanki duygularım karmakarışık olmuştu. Tasavvur edin, Seymur olarak ben onun telefon hayatını kıskanıyordum. Geceleyin telefon sohbetlerinde ise beni, yani Rüstem'i onun Seymur hakkındaki uzun uzadıya sohbetleri asabileştiriyordu. Bir defasında ona:

-Gelin dedim birbirimize sen diyelim. Nasıl olsa çoktan beri tanışıyoruz.

-Yahşı, gel diye telefonda cevap aldım.

-Sağol, gecen hayırlı olsun dedim ve çocuk gibi sevindim ki şimdi Medine benimle "sen" diye, onunla "siz" diye konuşuyor.

Seymur ile Rüstem kimliklerini aynı anda bünyesinde barındırmak zorunda kalan hikâyenin asli erkek karakteri gelişen olaylara hükmedemez olur (Gedikli, 1987: 221).

Artık bir hiçbir şey yapamaz olmuşum. Hadiseler benim nezaretimden, benim ihtiyarımdan çıkmıştı. Tıpkı postaya atılan bir mektup gibi.

Seymur, bir süre sonra çift kimlikli oluşu nedeniyle ciddi sıkıntılar yaşamaya başlar. Bu oyunu sürdürmek artık epeyce zorlaşmıştır. Zira Seymur'un kimliğine uygun ifadeleri, düşünce tarzını rol yaparak oynamak gerekmektedir. Oysa telefonda başka kimlikte bir insan yani Rüstem olmak zorunda kalmaktadır. Her bir kimliğin ayrı davranış ve psikolojisi vardır. (Gedikli: 1987, 222).

Bu oyunun zor tarafları da vardı. Bütün sözleri, ifade, düşünce tarzını değiştirmek gerekiyordu. Telefonda başka bir adam olacaksın, işte başka... Her birinin de öz âlemi, öz davranışı, öz psikolojisi olacaktı.

Seymur, kendi bedeninde yer alan iki kimliği, sağlıklı olarak yönetememekte, bazen Seymur bazen Rüstem olarak diğer kimliğini kiskanmaktadır. Başka bir ifadeyle Seymur, kendi ikinci kimliğini başka bir şahıs olarak görmeye başlamıştır. Kimlik çatışmasındaki problem üç gün süren küsme davranışı şeklinde kendini gösterecektir (Gedikli, 1987: 222).

Birden aklıma geldi ki ilk defa kendim hakkında, kendimin ikinci beni hakkında başka bir şahıs gibi düşünüyorum.

-Bana öyle geliyor ki sen ona birazcık âşıksın?!

-Ne biliyorsun? Diye işveyle cevap verdi. 'Belki de o bana birazcık âşıktır.

-Ben hırsıyla telefonu kapattım. Üç gün ona telefon etmedim.

Hikâyede çiftin ilişkisinin nasıl sonlandığı hakkında yeterince bilgi ya da açıklama bulunmamaktadır. Anar, çiftin telefon aracılığıyla devam eden ilişkisinin ne yöne evrildiğini okuyucuya açıkça bildirmemiştir. Profesyonel bir tavırla hikâyenin sonunu ucu açık olarak bırakmıştır. Yazar, bilinçli bir çabanın sonucu olarak okuyucunun bu ilginç aşkın sonunu merak etmesini, kendince fikir yürütmesini sağlamaya çalışır. Böylece okuyucuyu da hikâyeye dâhil etmiş olur. Böyle olmasına rağmen Medine'nin mütemadiyen tavizsiz tavırlar sergileyerek Seymur'un evlenme talebini ısrarla reddetmesi okuyucuda çiftin birbiriyle evlenmeyecekleri fikrini kuvvetlendirmektedir. Bu yaklaşım tarzı ile Anar, kendine özgü bir yazar olduğunu göstermektedir.

VI. SONUÇ

Günümüz Azerbaycan edebiyatının önde gelen temsilcilerinden olan Anar, "Ben, Sen, O ve Telefon" hikâyesinde Sovyetler Birliği döneminde edebi eserlerde pek nadir görülen insan psikolojisini öne çıkarır. Çağdaş Azerbaycan edebiyatında 1960 nesrinin en başarılı kalemi olarak kabul edilen Anar, eserlerinde manevi ve ahlaki arayışları belirgin biçimde işlemiştir. Bununla birlikte sıradan insanın kendi iç dünyasında yaşadığı çatışma ve ikilemleri psikolojik tahliller ışığında irdelemiştir.

Bilhassa nesir eserlerinde çağdaş anlatım tekniklerini ustaca kullanan Anar'ın, hikâye türüne özel bir değer verdiği anlaşılmaktadır. Azerbaycan edebiyatında realist-psikolojik üslubuyla adından sıkça söz ettirmektedir. Yazarın aşk ve kadın konulu hikâyelerinden biri olan "Ben

Sen O ve Telefon”da fevkaladeyi arama çabası görülür. İlginç bir biçimde bu hikâyenin karakterlerinden biri telefondur.

“Ben, Sen, O ve Telefon”da bir kez bile yüz yüze görüşmeyen bir kadın ve bir erkeğin telefon aracılığı ile sağlanan iletişim sayesinde birbirlerinden hoşlanmaları anlatılmaktadır. Telefon iletişimi öyle bir duruma gelir ki, erkek yüzünü hiç görmediği kadına telefonda evlenme teklif eder. Gerçek kimliğini gizleyen erkek, âşık olduğu kadına kendini değişik iki kimlikle tanıtır. Ancak farklı kimlikleri bünyesinde barındıran erkek, bir süre sonra diğer kimliğini kıskanmaya başlar. Böylece aynı bedende ortaya çıkan iki farklı kimlik, bir süre sonra birbiriyle çatışma durumuna girer. Kendine özgü söyleyiş tarzı ile dikkat çeken edibin hem roman, hem de hikâyeleri için “Anar’ın üslubu değil, üslupları vardır” sözü kanaatimizce doğru bir tespittir. Batının modern anlatım tekniklerini eserlerinde ustaca kullanan Anar, bu hikâyede okuyucunun ilgi ve dikkatini metne başarılı biçimde yönlendirmektedir.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, Sedat. (2006). Azerbaycan Edebiyatında 1960 Nesri, Fenomen Yayıncılık, Erzurum.

AKPINAR, Yavuz. (1994). Azeri Edebiyatı Araştırmaları, Dergâh Yayınları, İstanbul.

_____. (2004). “İsmail Şihli’nin Ayrılan Yollar Romanı ve Sosyalizm Realizmi” Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sayı: 23. Erzurum.

ANAR. (2003). Eserler I (Hekayeler Povestler), Nurlan, Bakı.

ATAY, Ayşe. (2014). “Şiirleri İle Anar”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,

BİLGİN, Nuri. (1994). Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu, Ege Yayıncılık, İzmir.

ENVEROĞLU, Himalay. (2008). Azerbaycan Romanının İnkişaf Problemleri, Nurlan Neşriyyat, Bakı

GEDİKLİ, Yusuf. (1987). Dost Elinden Gelen Turna, Acar Reklam Yayıncılık, İstanbul.

GÜVENÇ, Bozkurt. (1993), Türk Kimliği, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Kardeş Kalemler. (2012), “Anar’ın Ömür Yolu”, Anar Özel Sayısı, Yıl: 6, Sayı: 61, s. 5. Ankara.

MAKAS, Zeynelabidin. (1991). Azerbaycan Çağdaş Hikâye Antolojisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Müasir Azerbaycan Edebiyatı. (2007). Bakı Üniversitesi Neşriyyatı. Bakı.

ÖZKAN, Fatma. (Aktaran). (2010). “Ben Sen, O ve Telefon”, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, sayı: 9, s. 44-67.

ŞİMŞEK, Sefa. (2002). “ Günümüzün Kimlik Sorunu ve Sorunun Yaşandığı Temel Çatışma Eksenleri”, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 3, s. 29-39.

UYGUR, Erdoğan. (2011). “Toplumların Yeniden Yapılanmasında Edebiyat Adamlarının Rolü ve Sovyetler Döneminde Azerbaycan Örneği”, Türk Yurdu, cilt: 31, sayı: 287, s.156-159